

Apteekin asiakkaiden kokemukset ja mielipiteet lääkevaihdistosta, edullisemmista lääkevalmisteista ja hintaneuvonnasta

→ Elisa Pirilä

Proviisori
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto
elisa_pirila@hotmail.com

→ Riikka Rainio

Proviisori, nuorempi tutkija
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto
riikka.rainio@uef.fi

→ Elina Lämsä

Farmasian tohtori,
yliopisto-opettaja
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto
elina.lamsa@uef.fi

→ Johanna Timonen*

Dosentti, yliopistotutkija
Farmasian laitos
Itä-Suomen yliopisto
johanna.timonen@uef.fi

*Kirjeenvaihto

TIIVISTELMÄ

Johdanto: Lääkevaihdon tavoitteena on edistää edullisempien lääkevalmisteiden käyttöä. Apteekin asiakkaalla on merkittävä rooli lääkevaihdon toteutumisessa, sillä asiakas tekee yleensä lopullisen päätöksen lääkkeen vaihdosta. Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia apteekin asiakkaiden mielipiteitä lääkkeitä vaihdosta, hintaneuvonnasta ja edullisemmista lääkevalmisteista 15 vuotta lääkevaihdon käyttöönoton jälkeen. Lisäksi tutkittiin hintaneuvonnan toteutumista apteekissa.

Aineisto ja menetelmät: Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena keväällä 2018 täysi-ikäisille apteekkien asiakkaille, jotka hakivat viitehintajärjestelmään sisältyvää lääkettä itselleen. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 2 606 kappaletta eri puolelta Suomea sijaitsevista apteekista (n=18). Aineisto analysoitiin suorina ja-kaumina ja ristiintaulukointeina. Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Khii²- ja Fisherin testillä.

Tulokset: Tutkimusaineisto koostui 1 043 (40 %) vastauksesta kyselyyn. Enemmistö kyselyyn vastanneista piti lääkevaihtoa hyvänä asiana (98 %) ja vaihtoi lääkkeensä mielellään edullisempaan valmisteeseen (85 %). Vastanneista 68 prosenttia piti edullisempia lääkevalmisteita tehokkaina ja 75 prosenttia turvallisina, mutta noin viidesosa ei osannut sanoa mielipidettään tehosta (22 %) ja turvallisuudesta (18 %). Valtaosa (82 %) vastanneista halusi, että apteekissa heille tarjotaan vaihtokelpoisista valmisteista kaikkein edullisinta valmistetta. Kyseisellä asiointikerralla suurimmalle osalle vastanneista (70 %) oli tarjottu keskenään vaihdettavista valmisteista toimitushetkellä tosiasiallisesti edullisinta valmistetta ja heistä 62 prosenttia oli valinnut valmisteen.

Johtopäätökset: Suomalaiset apteekkien asiakkaat pitävät lääkevaihtoa hyvänä käytäntönä ja suurin osa luottaa edullisempiin lääkevalmisteisiin. Merkittävä osa on kuitenkin epävarmoja siitä, ovatko edullisemmat lääkevalmisteet tehokkaita ja turvallisia. Apteekkien asiakkaat ovat kiinnostuneita keskustelemaan lääkkeiden hinnoista ja haluavat kuulla pienistäkin hintaeroista. Apteekissa kerrotaan usein halvimmasta vaihtokelpoisesta lääkevalmisteesta, mutta lain velvoittama hintaneuvonta ei kuitenkaan täysin toteudu. Asiakkaiden tiedontarpeisiin vaihtokelpoisten valmisteiden samanarvoisuudesta sekä niiden hinnoista tulee vastata apteekissa osana lääkeneuvontaa.

Avainsanat: Apteekit, asiakkaat, hinnat, kokemukset, kyselytutkimus, lääkevaihto, mielipiteet, rinnakkaisvalmisteet

JOHDANTO

Viime vuosikymmeninä lääkevaihto on ollut keskeinen keino lääkekustannusten hillinnässä (Martikainen ym. 2016, World Health Organization 2018). Lääkevaihdon avulla on pystytty edistämään edullisempien rinnakkaisvalmisteiden käyttöä sekä lisäämään lääkevalmisteiden välistä hintakilpailua. Euroopan alueen 45 maasta lääkevaihto on otettu käyttöön 41 maassa (World Health Organization 2017, World Health Organization 2018). Suomessa velvoittava lääkevaihto otettiin käyttöön vuonna 2003 (laki lääkelain muuttamisesta 80/2003).

Apteekin asiakkailta on merkittävä rooli lääkevaihdon toteutumisessa, sillä asiakas yleensä tekee lopullisen päätöksen lääkkeen vaihdosta. Päätöksen tueksi asiakkaiden tulisi lain mukaan saada apteekissa tietoa lääkkeiden hinnoista ja muista valmisteiden valintaan vaikuttavista tekijöistä (lääkelaki 395/1987). Asiakkaiden vaihtokieltojen määrä on viime vuosina ollut vähäinen, mutta kieltojen aiheuttamat kustannusvaikutukset ovat silti merkittävät (Martikainen ym. 2016, Jauhonen ym. 2018). Vuonna 2017 asiakkaat kielsivät lääkevaihdon keskimäärin 5 prosentissa resepteistä (Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ja Kansaneläkelaitos 2018).

Tutkimusten mukaan lääkkeiden käyttäjät ovat suhtautuneet pääosin myönteisesti lääkevaihtoon (Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2011a, Dunne ym. 2014, O'Leary ym. 2015). Tärkeitä tekijöitä lääkevaihdon hyväksymisen taustalla on ollut halu säästää lääkekustannuksissa ja farmaseuttisen henkilön tai lääkärin suositus lääkevaihdosta (Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2011a, Kobayashi ym. 2011, Toverud ym. 2011, Quintal ja Mendes 2012, Toklu ym. 2012, Drozdowska ja Hermanowski 2015, O'Leary ym. 2015, Skaltsas ym. 2015, Yousefi ym. 2015). Vaihtokelpoisten lääkevalmisteiden samanarvoisuuteen on pääosin luotettu, mutta edullisempien valmisteiden teho, laatu, sekä mahdolliset haittavaikutukset ovat myös epäilyttäneet lääkkeiden käyttäjiä (Kjoenniksen 2006, Håkonsen ym. 2009, Toverud ym. 2011, Dunne ym. 2014, Wong ym. 2014, Drozdowska ja Hermanowski 2015, O'Leary ym. 2015, Skaltsas ym. 2015, Yousefi ym. 2015). Mielenpiteiden ja asenteiden välillä on havaittu eroja ikäryhmien, koulutustasojen ja sukupuolten välillä (Heikkilä ym. 2007, Figueiras ym. 2008, Skaltsas ym. 2015, Olsson ym. 2018). Suhtautumisessa on havaittu eroja myös lääkevaihdon salinoiden ja kieltäneiden välillä (Heikkilä ym. 2011a).

Suomessa asiakkaiden suhtautumista lääkevaihtoon ja vaihtokelpoisuuteen lääkevalmisteisiin on tutkit-

tu viimeksi lääkevaihdon alkuvuosina (Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2011a, Heikkilä ym. 2011b, Heikkilä ym. 2012). Sen jälkeen lääkevaihtoon on tehty useita muutoksia, joiden tarkoituksena on ollut entisestään edistää edullisempien lääkevalmisteiden käyttöä ja hintakilpailua (HE 100/2008, HE 330/2014, HE 184/2016). Vuonna 2009 lääkevaihtoa täydennettiin viitehintajärjestelmällä, joka muutti lääkkeiden korvausperiaatteita (laki lääkelain muuttamisesta 803/2008). Vuoden 2016 alussa apteekkien hintaneuvontavelvoitetta täsmennettiin, kun farmaseuttinen henkilökunta määrättiin antamaan reseptilääkkeen ostajalle tieto toimitushetkellä tosiasiallisesti halvimmasta lääkevalmisteesta (laki lääkelain muuttamisesta 253/2015). Lisäksi vuonna 2017 lääkevaihtoa ohjaavaa hintaputkea kavennettiin 0,50 euroon (laki sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta 1100/2016). Suomessa apteekkien asiakkaiden suhtautumista hintaneuvontaan tai sen toteutumista apteekkeissa ei ole ennen tutkittu.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia apteekin asiakkaiden mielenpiteitä lääkevaihdosta ja hintaneuvonnasta 15 vuotta lääkevaihdon käyttöönoton jälkeen. Yksityiskohtaisina tavoitteina oli kuvata, miten asiakkaat suhtautuvat lääkkeensä vaihtamiseen edullisempaan vastaavaan valmisteeseen, edullisempien lääkevalmisteiden tehoon ja turvallisuuteen sekä heille annettavaan hintaneuvontaan. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, toteutuuko apteekissa asiakkaalle annettava hintaneuvonta toimitushetkellä tosiasiallisesti halvimmasta lääkevalmisteesta. Asiakkaiden suhtautumista ja kokemuksia tarkasteltiin eri taustamuuttujaryhmissä sekä lääkevaihdon sallineiden ja kieltäneiden välillä.

AINEISTO JA MENETELMÄT

Kyselytutkimus toteutettiin helmi-maaliskuussa 2018 täysi-ikäisille apteekin asiakkaille, jotka hakivat viitehintajärjestelmään sisältyvää reseptilääkettä itselleen. Kyselylomakkeita jaettiin 18 apteekista, jotka sijaitsivat eri puolella Suomea (Etelä-Suomi, Lounais-Suomi, Länsi- ja Sisä-Suomi, Itä-Suomi, Pohjois-Suomi ja Lappi). Jokaiselta alueelta valittiin mukavuusotannalla yksi Yliopiston Apteekin toimipiste sekä reseptuuriltaan yksi suurehko kaupunkiapteekki ja yksi pienempikokoisempi maalaisapteekki, jotta vastaajia saataisiin mahdollisimman monipuolisesta asiakaskunnasta.

Nelisivuinen kyselylomake koostui yhteensä 21 strukturoidusta, avoimesta ja Likert-asteikollisesta kysymyksestä. Kyselylomakkeen suunnittelussa hyö-

dynnettiin lainsäädäntöä sekä asetusta ja määräystä, joissa ohjeistetaan lääkevaihdosta ja siihen liittyvää hintaneuvonnasta lääkärin vastaanotolla ja apteekkeissa (lääkelaki 395/1987, asetus lääkkeen määräämisestä 1088/2010, määräys lääkkeiden toimittamisesta 2/2016). Lisäksi hyödynnettiin aikaisempia apteekkien asiakkaille toteutettuja kyselytutkimuksia (Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2011, Heikkilä ym. 2012, Lämsä ym. 2018). Kyselylomake pilotoitiin paikallisessa apteekissa ja sen perusteella siihen tehtiin pieniä muutoksia.

Kyselylomakkeita toimitettiin apteekkeihin niiden päivittäiseen reseptuuriin suhteutettu määrä (30–300 lomaketta/apteekki). Yhteensä lomakkeita toimitettiin apteekkeihin 3 500 kappaletta. Lomakkeiden mukana toimitettiin ohjeet lomakkeiden jakamiseen. Apteekin farmaseuttinen henkilökunta kertoi asiakkaalle tutkimuksesta ja tarjosi kyselylomaketta ja saatekirjettä reseptilääkkeen toimittamisen päätteeksi. Asiakkaat täyttivät kyselylomakkeen kotona ja palauttivat sen Itä-Suomen yliopistoon valmiiksi maksetussa postikuoreessa. Apteekit jakoivat lomakkeita niin kauan kuin niitä riitti, kuitenkin enintään kahden viikon ajan. Tämän jälkeen apteekit ilmoittivat jakamatta jääneiden lomakkeiden lukumäärän tutkijoille, jotta kyselyn vastausprosentti voitiin laskea. Yhteensä lomakkeita jaettiin 2 606 kappaletta. Vastaavaa tutkimusmenetelmää on käytetty myös aiemmin tutkittaessa apteekkien asiakkaiden kokemuksia lääkevaihdosta sen ensimmäisinä käyttövuosina sekä kokemuksia hormonivalmisteista ja sähköisen reseptin käyttöönotosta (Heikkilä ym. 2007, Tiihonen ym. 2010, Lämsä ym. 2018).

Tässä artikkelissa raportoidaan tulokset kyselylomakkeen kolmesta kysymyksestä. Asenteita ja mielenpiteitä lääkevaihdosta, hintaneuvonnasta ja vaihtokelpoisista valmisteista selvitettiin Likert-asteikollisella kysymyksellä, joka sisälsi kahdeksan väittämää. Väittämiin vastattiin 5-portaisella asteikolla (1 = Täysin samaa mieltä, 2 = Jokseenkin samaa mieltä, 3 = Jokseenkin eri mieltä, 4 = Täysin eri mieltä, 5 = En osaa sanoa). Strukturoiduilla kysymyksillä selvitettiin, tarjottiinko asiakkaalle kyseisellä asiointikerralla toimitushetkellä tosiasiallisesti halvinta valmistetta ja valitsiko asiakas tämän valmisteeseen. Vastaajien taustatiedoista sukupuoli, asuinalue, koulutus ja reseptilääkkeiden käytön säännöllisyys kysyttiin strukturoiduilla kysymyksillä ja syntymävuosi avoimella kysymyksellä. Lisäksi taustatietona käytettiin kokemusta lääkevaihdosta, jota selvitettiin kysymällä, onko vastaaja koskaan sallinut tai kieltänyt lääkevaihtoa.

Analyysointi

Aineisto analysoitiin SPSS for Windows tilasto-ohjelmalla (versio 25.0). Analysoinnissa käytettiin suoria jakaumia ja ristiintaulukointia. Ryhmien välisiä eroja tarkasteltiin Khii²-testillä sekä Fisherin testillä. Tilastollisesti merkitsevänä tasona oli p<0,05. Analyysissa ikä kategorisoitiin neljään luokkaan (18–34-vuotiaat, 35–59-vuotiaat, 60–74-vuotiaat sekä ≥75-vuotiaat). Koulutusluokista yhdistettiin ammatillinen perustutkinto, opistotutkinto ja ylioppilastutkinto keskiasteen koulutukseksi sekä alempi ja ylempi korkeakoulututkinto korkea-asteen koulutukseksi, koska osa vastausten lukumääristä oli pieniä eikä ryhmien välinen vertailu ollut mahdollista. Samasta syystä Likert-asteikon vastausvaihtoehdoista yhdistettiin täysin ja jokseenkin samaa mieltä luokaksi samaa mieltä sekä jokseenkin ja täysin eri mieltä luokaksi eri mieltä. Mahdollisia eroja hintaneuvonnan toteutumisessa tarkasteltiin vastaajan sukupuolen, iän, koulutuksen ja reseptilääkkeiden käytön säännöllisyyden mukaan. Mielenpiteitä lääkevaihdosta, vaihtokelpoisista lääkevalmisteista ja hintaneuvonnasta tarkasteltiin edellä mainittujen taustatietojen lisäksi myös lääkevaihtokokemuksen mukaan.

Tutkimuksen eettisyys

Tutkimus ei sisällynyt niihin ei-lääketieteellisiin ihmisiin kohdistuviin tutkimuksiin, jotka vaativat yliopiston Tutkimuseettisen toimikunnan lausunnon (Itä-Suomen yliopisto 2018). Tutkimuksessa noudatettiin hyviä tieteellisiä käytäntöjä sekä Tutkimuseettisen neuvottelukunnan laatimia eettisiä periaatteita ihmistieteisiin liittyvissä tutkimuksissa (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2009).

TULOKSET

Kyselylomakkeita palautui tutkimusryhmälle 1 045 kappaletta. Kaksi kyselylomaketta poistettiin aineistosta, koska ne olivat tyhjiä. Lopullinen aineisto koostui 1 043 kyselylomakkeesta antaen vastausprosentiksi 40.

Suurin osa kyselyyn vastanneista oli naisia ja iältään ≥60-vuotiaita (**Taulukko 1**). Nuorin kyselyyn vastannut oli iältään 18-vuotias ja iäkkäin 95-vuotias (keskiarvo 62,2 vuotta ja mediaani 65 vuotta). Tutkimukseen vastanneita oli eri puolilta Suomea. Vastanneista lähes puolella (48 %) oli kokemusta sekä lääkevaihdon sallimisesta että sen kieltämisestä. Vastanneista 41 prosentilla oli kokemusta pelkästään lääkevaihdon sallimisesta. Osalla vastaajista (6 %) oli kokemusta pelkästään lääkevaihdon kieltämisestä. Vastaajista 5 prosentilla ei ollut kokemusta lääkevaih-

don sallimisesta tai kieltämisestä. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että määrätty reseptilääke on ollut aina viitehintaputkessa tai asiakkaalla on aina ollut halvin valmiste.

Mielipiteet lääkevaihdoista

Lähes kaikkien (98 %) kyselyyn vastanneiden mielestä mahdollisuus vaihtaa lääke apteekissa edullisempaan vastaavaan lääkevalmisteeseen oli hyvä asia (**Taulukko 2**). Enemmistö (85 %) vastanneista myös vaihtoi lääkkeensä mielellään edullisempaan vastaavaan lääkevalmisteeseen. Valtaosa (94 %) vastanneista piti lääkevaihtoa yksinkertaisena.

Vastaajien suhtautumisessa lääkevaihtoon oli joi-takin eroja lääkevaihtokokemuksen, koulutuksen ja iän suhteen. Apteekkien asiakkaat, joilla oli kokemusta vain lääkevaihdon kieltämisestä, suhtautui-vat mahdollisuuteen vaihtaa lääke apteekissa edulli- sempaan vastaavaan valmisteeseen hieman negatiivisemmin kuin he, joilla oli kokemusta lääkevaihdon sallimisesta tai joilla ei ollut kokemusta lääkevaihdoista (p≤0,001) (**Taulukko 2**). Lisäksi ne, joilla oli koke-musta vain lääkevaihdon kieltämisestä, suhtautuivat oman reseptilääkkeen vaihtamiseen selvästi negatiivisemmin kuin muut vastanneet (p≤0,001). Vastaajat, jotka olivat sallineet lääkevaihdon, pitivät lääkevaih-toa yksinkertaisena yleisemmin kuin ne, joilla ei ol-lut kokemusta lääkevaihdoista tai joilla oli kokemus-ta ainoastaan lääkevaihdon kieltämisestä (p≤0,001). Keskiasteen koulutuksen suorittaneet pitivät lääke-vaihtoa yksinkertaisena hieman yleisemmin kuin ne, jotka olivat suorittaneet perusasteen koulutuksen tai korkea-asteen koulutuksen (p≤0,001). 35 vuotta täyt-täneet vastaajat pitivät lääkevaihtoa yksinkertaisena hieman yleisemmin kuin sitä nuoremmat (p=0,042).

Mielipiteet edullisemmista lääkevalmisteista

Apteekkien asiakkaista 68 prosenttia piti edullisempia lääkevalmisteita tehokkaina ja 75 prosenttia turvallisina (**Taulukko 2**). Kuitenkin noin viidesosa vastanneista ei osannut sanoa mielipidettään edullisempien lääke-valmisteiden tehosta (22 %) tai turvallisuudesta (18 %).

Mielipiteissä edullisempien lääkevalmisteiden te-hosta ja turvallisuudesta oli eroja lääkevaihtokoke-muksen, iän, sukupuolen ja koulutuksen suhteen. Lääkevaihdon sallineet pääosin luottivat edullisem-pien lääkevalmisteiden tehokkuuteen ja turvallisuu-teen (**Taulukko 2**). Epävarmuutta edullisempien lää-kevalmisteiden tehokkuudesta (p≤0,001) ja turvalli-suudesta (p≤0,001) esiintyi yleisemmin niillä, joilla ei ollut kokemusta lääkevaihdoista tai joilla oli koke-

musta ainoastaan lääkevaihdon kieltämisestä. Naiset luottivat edullisempien lääkevalmisteiden tehokkuu-teen yleisemmin kuin miehet (p=0,037). Nuoremmat vastaajat luottivat edullisempien lääkevalmisteiden tehoon (p≤0,001) ja turvallisuuteen (p=0,001) yleisemmin kuin iäkkäimmät. Keski- tai korkea-asteen koulutuksen käyneet vastaajat uskoivat edullisem-pien lääkevalmisteiden tehokkuuteen (p=0,025) ja turvallisuuteen (p=0,003) perusasteen koulutuksen käyneitä yleisemmin.

Mielipiteet hintaneuvonnasta

Valtaosa (82 %) vastanneista halusi, että apteekissa heille tarjotaan vaihtokelpoisista lääkevalmisteista kaikkein edullisinta valmistetta (**Taulukko 2**). Hin-taeron ollessa alle 0,50 euroa, 59 prosenttia vastan-neista tahtoi kuulla edullisemmasta valmisteesta. Yli puolet vastanneista (57 %) toivoi, että lääkäri keskus-telee heidän kanssaan lääkkeiden hinnoista.

Mielipiteissä hintaneuvonnasta oli eroja lääkevaih-tokokemuksen, iän, koulutuksen sekä käytössä ole-vien lääkkeiden suhteen. Ne vastaajat, joilla oli koke-musta lääkevaihdon sallimisesta tai joilla ei ollut kokemusta lääkevaihdoista, halusivat kuulla edulli-simmasta vaihdettavasta lääkevalmisteesta (p≤0,001) ja alle 0,50 euron hintaerosta (p≤0,001) yleisemmin kuin vastaajat, joilla oli kokemusta ainoastaan lääke-vaihdon kieltämisestä. Nuorimmat tahtoivat kuulla edullisimmasta valmisteesta yleisemmin kuin iäkkäät (p=0,005). Perusasteen koulutuksen suorittaneet halusivat kuulla alle 0,50 euron hinnaneroista yleisem-min kuin korkeasti koulutetut (p≤0,001). He myös tahtoivat lääkärin keskustelemaan kanssaan lääkkei-den hinnoista yleisemmin kuin muut (p≤0,001). Ne vastaajat, joilla oli käytössään säännöllisesti käytettä-viä reseptilääkkeitä, halusivat kuulla alle 0,50 euron hintaerosta yleisemmin kuin vain tilapäisesti resep-tilääkkeitä käyttävät vastaajat (p=0,034).

Hintaneuvonnan toteutuminen

Suurimmalle osalle vastaajista (70 %, n=704) oli tar-jottu apteekissa kyseisellä asiointikerralla keskenään vaihdettavista lääkevalmisteista kaikkein edullisinta valmistetta (**Kuva 1**). Asiakkaille, joilla oli käytössä vain säännöllisesti käytettäviä reseptilääkkeitä, tar-jottiin edullisinta valmistetta harvemmin kuin niil-le, joilla oli käytössä vain tilapäisesti käytettäviä re-septilääkkeitä tai sekä säännöllisesti että tilapäisesti käytettäviä reseptilääkkeitä (67 % versus 75 % ja 74 %, p=0,041). Muiden taustatekijöiden suhteen ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja.

Taulukko 1. Kyselytutkimukseen vastanneiden apteekkien asiakkaiden (n=1 043) taustatiedot.

	Vastaajat %	n
Sukupuoli (n=1 039^a)		
Nainen	70	732
Mies	30	307
Ikä, vuotta (n=1 007^a)		
18–34	7	75
35–59	28	280
60–74	45	456
75–	20	196
Asuinalue (n=1 030^a)		
Etelä-Suomi	18	184
Lounais-Suomi	8	78
Länsi- ja Sisä-Suomi	24	251
Itä-Suomi	19	192
Pohjois-Suomi	23	242
Lappi	8	83
Koulutus (n=1 027^a)		
Perusasteen koulutus (perus, keski- ja kansakoulu)	22	226
Keskiasteen koulutus (ammattillinen perustutkinto, opistotutkinto tai ylioppilastutkinto)	50	514
Korkea-asteen koulutus (alempi tai ylempi korkeakoulututkinto)	28	287
Reseptilääkkeiden käytön säännöllisyys (n=1 023^a)		
Säännöllisesti käytettäviä reseptilääkkeitä	59	606
Vain tilapäisesti käytettäviä reseptilääkkeitä	10	102
Sekä säännöllisesti että tilapäisesti käytettäviä reseptilääkkeitä	31	315
Kokemus lääkevaihdoista (n=1 020^a)		
Vain sallineet	41	420
Vain kieltäneet	6	61
Sekä sallineet että kieltäneet	48	489
Ei kokemusta	5	50

^a Kaikki vastaajat eivät ilmoittaneet sukupuolta, ikää, asuinaluetta, koulutusta, reseptilääkkeiden käytön säännöllisyyttä tai kokemusta lääkevaihdoista.

Taulukko 2. Apteekien asiakkaiden mielipiteitä ja kokemuksia lääkevaihdoista, hintaneuvonnasta sekä edullisemmista lääkevalmisteista tarkasteltuna lääkevaihtokokemuksen, sukupuolen, iän, koulutuksen ja käytössä olevien lääkkeiden mukaan^a.

	Kaikki	Kokemus lääkevaihdoista				Sukupuoli		Ikä (vuotta)				Koulutus			Käytössä olevat reseptilääkkeet		
		Sallitut	Kieltänyt	Sallitut ja kieltänyt	Ei kokemusta	Mies	Nainen	18-34	35-59	60-74	75-	Perusaste	Keskiaste	Korkeaste	Säännöllisesti käytettäviä	Tilapäisesti käytettäviä	Säännöllisesti ja tilapäisesti käytettäviä
	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)	% (n)
Mahdollisuus vaihtaa lääke apteekissa edullisempaan vastaavaan valmisteeseen on mielestäni hyvä asia																	
Samaa mieltä	98 (1003)	99 (414)	89 (54)	98 (471)	94 (47)	98 (297)	97 (702)	99 (74)	99 (276)	97 (439)	96 (180)	95 (210)	97 (498)	99 (281)	97 (580)	99 (101)	98 (302)
Eri mieltä	1 (14)	1 (2)	8 (2)	1 (6)	0 (0)	1 (3)	2 (11)	1 (1)	1 (3)	2 (7)	1 (2)	2 (4)	2 (9)	0 (1)	2 (9)	1 (1)	1 (4)
En osaa sanoa	1 (12)	0 (1)	3 (2)	1 (5)	6 (3)	1 (2)	1 (10)	0 (0)	0 (1)	1 (5)	3 (6)	3 (6)	1 (3)	1 (3)	1 (8)	0 (0)	1 (4)
		<i>p</i> ≤0,001															
Vaihdan lääkkeeni mielelläni apteekissa edullisempaan vastaavaan lääkevalmisteeseen																	
Samaa mieltä	85 (873)	97 (402)	36 (22)	82 (394)	79 (37)	85 (253)	85 (616)	95 (70)	88 (245)	85 (380)	82 (155)	85 (186)	85 (433)	85 (240)	84 (501)	85 (87)	86 (267)
Eri mieltä	12 (122)	2 (8)	48 (29)	16 (76)	15 (7)	12 (37)	12 (85)	5 (4)	11 (31)	12 (54)	14 (26)	10 (21)	12 (60)	14 (40)	13 (76)	13 (13)	10 (31)
En osaa sanoa	3 (30)	1 (4)	16 (10)	2 (12)	6 (3)	3 (9)	3 (21)	0 (0)	1 (4)	3 (14)	4 (8)	5 (11)	3 (15)	1 (4)	3 (16)	2 (2)	4 (12)
		<i>p</i> ≤0,001															
Lääkevaihto on mielestäni yksinkertaista																	
Samaa mieltä	94 (962)	97 (403)	80 (48)	94 (453)	83 (40)	95 (288)	93 (670)	89 (66)	96 (267)	94 (425)	94 (173)	91 (194)	96 (492)	92 (262)	94 (558)	93 (95)	93 (291)
Eri mieltä	4 (42)	2 (7)	12 (7)	5 (26)	4 (2)	3 (8)	5 (34)	8 (6)	3 (9)	4 (19)	2 (4)	3 (7)	3 (16)	6 (18)	4 (23)	4 (4)	5 (15)
En osaa sanoa	2 (20)	1 (4)	8 (5)	1 (3)	13 (6)	2 (6)	2 (14)	3 (2)	1 (2)	2 (8)	4 (8)	6 (13)	1 (3)	1 (4)	2 (10)	3 (3)	2 (5)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,042				<i>p</i> ≤0,001							
Edullisemmat lääkevalmisteet ovat mielestäni tehokkaita																	
Samaa mieltä	68 (699)	80 (327)	37 (22)	65 (317)	47 (23)	62 (187)	71 (509)	72 (54)	77 (216)	68 (306)	56 (107)	61 (132)	71 (359)	70 (198)	67 (398)	69 (69)	70 (216)
Eri mieltä	10 (105)	4 (18)	19 (11)	15 (71)	8 (4)	12 (37)	9 (68)	3 (2)	7 (20)	12 (55)	11 (20)	12 (27)	11 (57)	7 (21)	12 (72)	6 (6)	8 (26)
En osaa sanoa	22 (222)	16 (67)	44 (26)	20 (98)	45 (22)	25 (76)	20 (145)	25 (19)	16 (44)	20 (89)	31 (58)	27 (58)	18 (94)	23 (66)	21 (125)	25 (25)	22 (69)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,037		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,025					
Edullisemmat lääkevalmisteet ovat mielestäni turvallisia																	
Samaa mieltä	75 (769)	85 (354)	41 (24)	72 (348)	61 (30)	76 (231)	74 (535)	73 (55)	83 (231)	75 (339)	64 (120)	69 (153)	75 (383)	78 (223)	73 (436)	79 (81)	75 (235)
Eri mieltä	7 (71)	2 (8)	17 (10)	10 (49)	6 (3)	7 (20)	7 (51)	4 (3)	5 (14)	7 (32)	10 (18)	8 (17)	9 (45)	3 (8)	9 (53)	4 (4)	4 (14)
En osaa sanoa	18 (191)	13 (54)	42 (25)	18 (89)	33 (16)	17 (52)	19 (138)	23 (17)	12 (33)	18 (84)	26 (49)	23 (5)	16 (83)	19 (285)	18 (106)	17 (17)	21 (65)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,001				<i>p</i> =0,003							
Haluan, että minulle tarjotaan keskenään vaihdettavista lääkevalmisteista kaikkein edullisinta lääkevalmistetta																	
Samaa mieltä	82 (838)	94 (389)	35 (21)	77 (373)	80 (39)	83 (248)	81 (686)	89 (67)	82 (229)	83 (376)	76 (140)	82 (177)	82 (420)	81 (230)	82 (486)	77 (79)	82 (257)
Eri mieltä	14 (145)	4 (15)	50 (30)	19 (91)	14 (7)	13 (38)	15 (107)	11 (8)	16 (45)	13 (56)	15 (28)	12 (27)	13 (67)	17 (48)	14 (84)	21 (21)	13 (39)
En osaa sanoa	4 (43)	2 (9)	15 (9)	4 (19)	6 (3)	4 (13)	4 (30)	0 (0)	2 (6)	4 (20)	9 (16)	6 (12)	5 (23)	2 (7)	4 (22)	2 (2)	5 (16)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,005											
Haluan, että apteekissa minulle kerrotaan keskenään vaihdettavien lääkevalmisteiden hintaerosta, jos ero niiden välillä on alle 0,50 euroa																	
Samaa mieltä	59 (606)	67 (277)	33 (20)	56 (270)	49 (24)	56 (169)	60 (434)	52 (39)	56 (155)	61 (273)	65 (120)	71 (152)	60 (306)	48 (137)	61 (362)	44 (45)	60 (185)
Eri mieltä	35 (359)	26 (107)	55 (33)	41 (196)	41 (20)	37 (112)	34 (246)	43 (32)	39 (109)	33 (149)	29 (53)	20 (44)	35 (177)	47 (133)	33 (197)	48 (49)	34 (107)
En osaa sanoa	6 (60)	7 (29)	12 (7)	3 (17)	10 (5)	7 (21)	6 (39)	5 (4)	5 (15)	6 (28)	6 (12)	9 (20)	5 (25)	5 (15)	6 (34)	8 (8)	6 (18)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,034			
Haluan, että lääkäri keskusteleo kanssani lääkkeiden hinnoista																	
Samaa mieltä	57 (575)	60 (246)	53 (32)	53 (256)	57 (28)	61 (180)	55 (392)	64 (48)	55 (154)	58 (260)	55 (99)	69 (147)	55 (279)	51 (143)	58 (341)	51 (52)	55 (169)
Eri mieltä	31 (315)	27 (110)	37 (22)	35 (167)	29 (14)	29 (86)	32 (228)	31 (23)	37 (102)	29 (129)	27 (48)	15 (32)	31 (159)	42 (120)	29 (171)	38 (39)	32 (99)
En osaa sanoa	12 (126)	13 (52)	10 (6)	12 (56)	14 (7)	10 (31)	13 (95)	5 (4)	8 (22)	13 (61)	18 (33)	16 (33)	14 (68)	7 (21)	13 (75)	11 (11)	13 (39)
		<i>p</i> ≤0,001				<i>p</i> =0,004				<i>p</i> ≤0,001							

^a Vain tilastollisesti merkitsevät erot (*p* < 0,05) on merkitty taulukkoon.

Niistä vastaajista, joille oli tarjottu kyseisellä asiointikerralla edullisinta vastaavaa lääkevalmistetta, suurin osa (62 %, n=414) oli valinnut edullisimman lääkevalmisteen. Naiset valitsivat heille tarjotun kaikkein edullisimman lääkevalmisteen yleisemmin kuin miehet (65 % versus 56 %, p=0,024). Muiden taustatekijöiden suhteen ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja edullisimman lääkkeen valinnassa.

POHDINTA

Apteekin asiakkaat pitivät lääkevaihtoa yleisesti hyvänä käytäntönä. Suurin osa luotti edullisempien lääkevalmisteen tehoon ja turvallisuuteen, mutta noin viidesosa vastanneista oli asiasta epävarmoja. Apteekissa tarjottiin edullisinta valmistetta suurimmalle osalle asiakkaita, mutta noin kolmasosalle sitä ei tarjottu. Apteekkien asiakkaat toivoivat kuitenkin saavansa tietoa edullisemmista valmisteista apteekista, ja yli puolet vastanneista toivoi myös lääkärin keskustelevan heidän kanssaan lääkkeiden hinnoista.

Apteekkien asiakkaat pitivät lääkevaihtoa hyvänä ja yksinkertaisena käytäntönä. Jo lääkevaihdon ensimmäisinä vuosina suomalaiset olivat tyytyväisiä lääkevaihtoon, mutta epävarmuutta mielipiteissä oli kuitenkin huomattavasti enemmän kuin nykypäivänä (Heikkilä ym. 2001a, Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2012). Tämän tutkimuksen tuloksista voidaan päätellä, että lääkevaihto on käytäntönä tullut tutummaksi apteekkien asiakkaille, kun se on ollut Suomessa käytössä jo 15 vuoden ajan.

Tässä tutkimuksessa ne asiakkaat, joilla oli kokemusta vain lääkevaihdon kieltämisestä, suhtautuivat

omien lääkkeidensä vaihtamiseen muita ryhmiä selvästi negatiivisemmin. Tulos on linjassa suomalaisille tehdyn tutkimuksen kanssa, jossa lääkevaihdon kieltäneet henkilöt suhtautuivat lääkevaihtoon myönteisesti, mutta merkittävä osa heistä ei aikonut jatkosakaan sallia oman lääkkeensä vaihtoa (Heikkilä ym. 2012). Viimeaikaisen suomalaisen tutkimuksen mukaan yleisimpiä syitä lääkevaihdon kieltämiselle ovat merkityksetön hinnanero valmisteiden välillä sekä hyvä kokemus aiemmin käytössä olleesta lääkevalmisteesta (Nokelainen ym. 2019 käsikirjoitus). Tutkimusten mukaan lääkevaihto kielletään myös yleisemmin vakavien tai kroonisten (esim. syöpä, epilepsia, sydänsairaudet) kuin lievien ja ohimenevien (esim. kipu, infektiot, allergia) sairauksien hoidossa (Paldán 2006, Dohle ja Siegrist 2014, Dunne ja Dunne 2015).

Suurin osa apteekkien asiakkaista luotti edullisempien lääkevalmisteen tehoon ja turvallisuuteen, mutta noin viidesosa vastanneista oli epävarmoja. Epävarmuutta esiintyi etenkin heillä, joilla ei ollut kokemusta lääkevaihdoista tai joilla oli kokemusta vain lääkevaihdon kieltämisestä. Myös iäkkäämmät vastaajat sekä alemman koulutuksen suorittaneet olivat epävarmoja yleisemmin kuin muut. Muutosta ei ole juurikaan tapahtunut epävarmuuden suhteen, sillä tulokset vastaavat lääkevaihdon alkuvuosien tilannetta (Heikkilä ym. 2007, Heikkilä ym. 2011a). Voi olla mahdollista, että tietyissä väestöryhmissä, kuten iäkkäissä tai alemmin koulutetuissa, epävarmuus tehosta ja turvallisuudesta liittyy lääkkeisiin yleisesti. Esimerkiksi suomalaisen väestötutkimuksen mukaan nuoremmat luottavat itsehoitolääkkeiden tehoon

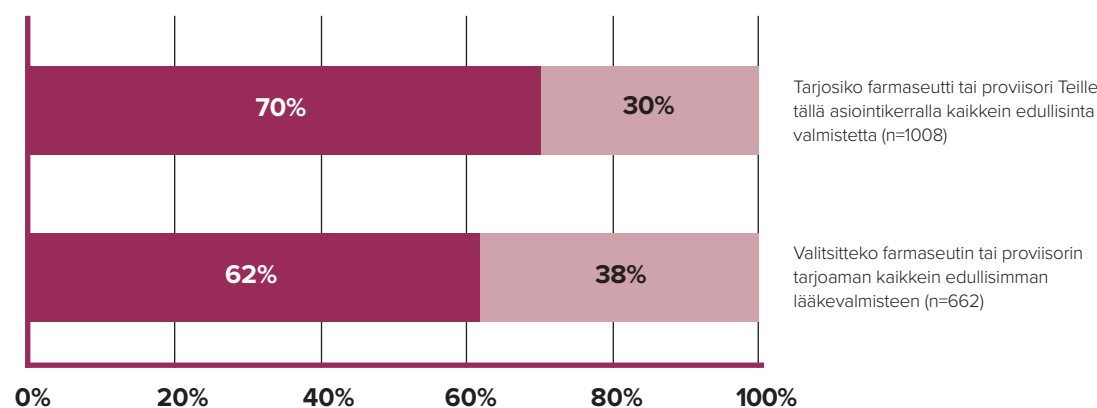
yleisemmin kuin vanhemmat (Hämeen-Anttila ym. 2014). Kuitenkin myös useiden ulkomailla tehtyjen tutkimusten mukaan lääkevaihdon piiriin kuuluviin lääkevalmisteiden samanarvoisuus on herättänyt epävarmuutta osalla lääkkeiden käyttäjistä. Rinnakkaisvalmisteiden tehon tai turvallisuuden (Kjoenniksen 2006, Håkonsen ym. 2009, Frisk ym. 2011, Wong ym. 2014, Drozdowska ja Hermanowski 2015, O'Leary ym. 2015, Skaltsas ym. 2015, Yousefi ym. 2015) lisäksi lääkkeiden käyttäjät ovat epäilleet esimerkiksi niiden laatua (Toverud ym. 2011, Dunne ym. 2014, Wong ym. 2014) tai arvelleet niiden aiheuttavan enemmän haittavaikutuksia (Kjoenniksen ym. 2006, Håkonsen ym. 2009, Frisk ym. 2011, Wong ym. 2014, Skaltsas ym. 2015). Vaihtokelpoisen lääkevalmisteen edullisempi hinta on myös mielletty huonompaan laatuun (Dunne ym. 2014, Wong ym. 2014). Useissa tutkimuksissa epävarmuutta tehosta ja turvallisuudesta on ollut erityisesti iäkkäillä, alemmin koulutetuilla ja niillä, joilla on ollut kokemusta vain lääkevaihdon kieltämisestä (Figueiras ym. 2008, Håkonsen ym. 2009, Skaltsas ym. 2015, Olsson ym. 2018).

Epävarmuus edullisempien lääkevalmisteen tehosta ja turvallisuudesta voi olla seurausta riittämättömästä tiedonsaannista. Tuoreen suomalais-tutkimuksen mukaan apteekin asiakkaita kiinnostaa erityisesti valmisteiden vastaavuus, ja se on yleisin kysymys, joita asiakkaat esittävät apteekissa farmaseuttiselle henkilökunnalle lääkevaihtoon liittyen (Rainio ym. 2019 käsikirjoitus). Tutkimusten mukaan ne apteekin asiakkaat, jotka ovat saaneet tietoa lääkevaihdoista ja vaihtokelpoisista valmisteista apteekista tai lääkäriltä, suhtautuvat lääkevaihtoon positiivisesti (Kjoenniksen ym. 2006, Shrank ym. 2009, Babar ym. 2010, Quintal ja Mendes 2012, Yousefi ym. 2015). Tiedonpuute taas lisää negatiivista suhtautumista ja epävarmuutta lääkevaihdoista (Håkonsen 2009, Babar ym. 2010, Gill ym. 2010, Toverud ym. 2011, Quintal ja Mendes 2012, Skaltsas ym. 2015). Lääkevaihtotilanteissa apteekissa olisi tärkeää kiinnittää huomiota neuvontaan lääkevalmisteen vastaavuudesta. Lääkelain (395/1987, 57 §) mukaan apteekki on velvollinen antamaan lääkkeen ostajalle tietoa lääkkeen valintaan vaikuttavista tekijöistä. Tämä lääkeneuvontaan liittyvä velvoite tulee huomioida myös farmasian koulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa.

Tämän tutkimuksen mukaan apteekkien asiakkaat haluavat kuulla lääkkeiden hinnoista ja useimmat valitsevat heille tarjotun edullisimman valmisteen. Erityisesti nuoret, matalamman asteen koulutuksen suorittaneet sekä säännöllisesti reseptilääkkeitä

käyttävät haluavat kuulla hintaeroista. Aikaisempien tutkimusten mukaan suomalaiset lääkkeiden käyttäjät haluavat osallistua lääkkeensä valintaa koskevaan päätöksentekoon keskustelemalla hoitovaihtoehtoista sekä tarjolla olevien valmistevaihtoehtojen hinnoista lääkärin ja apteekkihenkilökunnan kanssa (Rikala ym. 2016, Silvennoinen ym. 2018). Kotimaisten ja ulkomaisten tutkimusten mukaan halu säästää lääkekustannuksissa on myös ollut merkittävä tekijä apteekin asiakkaan päätöksessä tehdä lääkevaihto (Heikkilä ym. 2011a, Quintal ja Mendes 2012, Toklu ym. 2012, Nokelainen ym. 2019 käsikirjoitus). Tämän ja aikaisempien tutkimusten valossa hintaneuvonta näyttäisikin olevan yksi apteekista saatava palvelu, jota lääkkeiden käyttäjät arvostavat. Jatkossa olisi hyvä selvittää myös farmaseuttisen henkilöstön suhtautumista hintaneuvontaan, sillä aikaisempaa tietoa siitä ei juurikaan ole. Suomessa ja Ruotsissa farmaseuttinen henkilöstö on kokenut hintaneuvonnan korostuneen ja vievän aikaa reseptitoimituksessa lääkevaihdon käyttöönoton jälkeen (Hartikainen-Herranen ja Ahonen 2005, Olsson ja Kälvemark Sporrang 2012). Hintaneuvonnan merkitys on kuitenkin hyvä huomioida myös farmasian koulutuksessa ja täydennyskoulutuksessa.

Suurimmalle osalle tähän tutkimukseen vastanneista oli tarjottu toimitushetkellä tosiasiallisesti edullisinta valmistetta, mutta kaikille sitä ei tarjottu. Tulos on linjassa farmaseuteille tehdyn tutkimuksen kanssa, jonka mukaan noin kolmannes farmaseuteista raportoi kertovansa asiakkaalle tosiasiallisesti halvimmasta valmisteesta harvoin tai ei koskaan (Rainio ym. 2019 käsikirjoitus). On mahdollista, että farmaseutti jättää mainitsematta halvimmasta valmisteesta tietyissä tilanteissa kuten silloin, jos asiakkaan aikaisemmin käyttämä tai lääkärin määräämä valmiste on jo valmiiksi viitehintaputken edullisin. Tuoreen suomalaistutkimuksen mukaan farmaseuttien yleisimmät syyt jättää kertomatta halvimmasta valmisteesta ovat liian pieni hintaero halvimmasta valmisteen ja muiden vaihtokelpoisten valmisteiden välillä sekä se, että halvinta valmistetta ei ole saatavilla apteekin varastosta tai lääketukkukaupasta (Rainio ym. 2019 käsikirjoitus). Lääkelain (395/1987, 57 §) mukaan reseptilääkkeen hintaneuvontaan tulee sisältyä tieto toimitushetkellä tosiasiallisesti halvimmasta lääkevalmisteesta, ja näin ollen tieto tulisi kertoa asiakkaalle kaikissa tilanteissa. Tutkimuksemme mukaan halvinta vaihtokelpoista valmistetta oli tarjottu muita harvemmin erityisesti säännöllisesti reseptilääkkeitä käyttäville asiakkaille. Säännöllisesti reseptilääkkeitä

Kuva 1. Hintaneuvonnan toteutumisen ja asiakkaan päätös lääkkeen vaihtamisesta edullisimpaan lääkevalmisteeseen kyseisellä asiointikerralla (%).

tä käyttävät asioivat reseptiasioissa apteekissa vähintään kolmen kuukauden välein ja ovat siten merkittävä asiakasryhmä toteutuvien lääkevaihtojen kannalta. Tutkimuksemme mukaan he ovat myös kiinnostuneita kuulemaan pienistäkin hintaeroista. Pitkäaikaissairauksien hoidossa lääkehoidon kustannukset voivat myös vaikuttaa lääkehoitoon sitoutumiseen (Després ym. 2016, Milan ym. 2017, Heidari ym. 2018) ja sitä kautta hoidon tuloksiin. Jatkossa apteekkeissa olisi varmistettava, että halvimma valmisteesta kerrotaan myös säännöllisesti reseptilääkkeitä käyttäville.

Tämän kyselytutkimuksen otos oli suuri, ja kyselylomakkeita jaettiin apteekkeista ympäri Suomea. Tutkimuksen vastausprosentti (40 %) on tavanomainen menetelmällä, jossa kyselylomakkeen saaneille ei voitu lähettää muistutusta kyselyyn vastaamisesta (Heikkilä ym. 2007, Tiihonen 2010, Lämsä ym. 2018). Jakamalla kyselylomakkeet apteekista reseptin toimituksen päätteeksi saavutettiin oikea kohderyhmä eli tässä tapauksessa lääkevaihdon piiriin kuuluvaa reseptilääkettä itselleen hakevat asiakkaat. Emme pysty kuitenkaan arvioimaan, jakoivatko farmaseutit kyselylomakkeita systemaattisesti kaikille tutkimusjoukkoon kuuluville. Lisäksi emme tiedä, ketkä asiakkaita kieltäytyivät osallistumasta tutkimukseen tai jättivät vastaamatta kyselyyn.

Suomalaisista apteekin reseptiasiakkaita ei ole olemassa rekisteriä. Suomen lääketilaston reseptilääkkeistä korvauksia saaneisiin verraten aineistossamme naiset ovat ylliedustettuina ja ikäluokat 18–34- sekä 60–74-vuotiaat aliedustettuina (Lääkealan turvallisuus ja kehittämiskeskus Fimea ja Kansaneläkelaitos 2018). Kyselytutkimuksiin osallistuvat ovat yleisesti varsin valikoitunut joukko: miehet ja nuoret ovat usein aliedustettuja (Tolonen 2006, Silvennoinen ym. 2018). Aineistomme kuitenkin vastaa sukupuolen, iän ja reseptilääkkeiden käytön säännöllisyyden mukaan tarkasteltuna aiempien samalla menetelmällä toteutettujen tutkimusten apteekkiin reseptiasiakkaita (Heikkilä ym. 2007, Lämsä ym. 2018). Näin ollen tämän tutkimuksen havaintoja voidaan varovaisuudella yleistää suomalaisapteekkien reseptiasiakkaisiin. Tulosten analysoinnissa käytettiin kuvailevaa analyysia ja saatiin siten tietoa siitä, mitä mieltä apteekin asiakkaat keskimäärin ovat lääkevaihdoista ja hintaneuvonnasta. Monimuuttujamallin käyttö olisi antanut yksiselitteisempää tietoa asiakkaiden taustatekijöiden yhteydestä kokemuksiin ja mielipiteisiin. Tuloksemme ovat kuitenkin linjassa aiempaan kansalliseen ja kansainväliseen kirjallisuuteen verrattuna.

JOHTOPÄÄTÖKSET

Suomalaiset apteekkien asiakkaat pitävät lääkevaihtoa yleisesti hyvänä käytäntönä. Edullisempien lääkevalmisteiden tehoon ja turvallisuuteen luotetaan, mutta tietyillä asiakasryhmillä esiintyy epävarmuutta asiasta. Apteekkien asiakkaat ovat kiinnostuneita keskustelemaan lääkkeiden hinnoista ja haluavat kuulla pienistäkin hinnaeroista. Edullisinta vastaavaa valmistetta tarjotaan apteekkeissa, mutta lain määräämä hintaneuvontavelvoite ei kuitenkaan täysin toteudu. Moni apteekin asiakas valitsee heille tarjotun halvimman valmiste. Asiakkaiden tiedontarpeisiin vaihtokelpoisten valmisteiden samanarvoisuudesta sekä niiden hinnoista tulee vastata osana apteekissa annettavaa lääkeneuvontaa.

SUMMARY

Finnish pharmacy customers' experiences with and opinions of generic substitution, cheaper medicines and price counselling

→ Elisa Pirilä

M.Sc. (Pharm)
School of Pharmacy
Faculty of Health Sciences
University of Eastern Finland
elisa_pirila@hotmail.com

→ Elina Lämsä

PhD (Pharm), University Lecturer
School of Pharmacy
Faculty of Health Sciences
University of Eastern Finland
elina.lamsa@uef.fi

→ Riikka Rainio

M.Sc (Pharm), Early Stage Researcher
School of Pharmacy
Faculty of Health Sciences
University of Eastern Finland
riikka.rainio@uef.fi

→ Johanna Timonen*

Docent, Senior Researcher
School of Pharmacy
Faculty of Health Sciences
University of Eastern Finland
johanna.timonen@uef.fi

*Correspondence

Introduction: Generic substitution aims to increase the use of less expensive medicines, and pharmacy customers play a vital role in its acceptance. The aim of this study was to investigate pharmacy customers' opinions of generic substitution, cheaper medicines and price counselling at community pharmacies 15 years after the introduction of generic substitution. Another aim was to determine whether price counselling fulfills its legislative requirements in Finnish community pharmacies.

Material and methods: A survey was conducted in spring 2018. Questionnaires (n=2,606) were handed out from 18 community pharmacies across Finland to customers (aged ≥18 years) purchasing for themselves a prescription medicine included in the reference price system. The data was analyzed using frequencies, cross-tabulations, the Chi-square test and Fisher's test.

Results: A total of 1,043 (40%) questionnaires were returned. Most respondents (98%) considered generic substitution a good idea and many (85%) were likely to substitute their medicines for cheaper interchangeable products. The most respondents held the opinion that cheaper medicines are effective (69%) and safe (75%). However, about one-fifth were unsure about their opinion (22% and 18%). The majority of the respondents (82%) wanted to be offered the cheapest interchangeable medicine at the pharmacy. Of the respondents, 70% were offered the cheapest interchangeable product and of these 62% chose the cheapest product.

Conclusions: Finnish pharmacy customers consider generic substitution a good arrangement and most of them trust the safety and effectiveness of cheaper medicines. However, almost one-fifth are unsure about their opinion. Nevertheless, customers want to be given information about medicine prices and they want to be offered the cheapest medicine even if the price difference is small. Customers were generally offered the cheapest interchangeable medicine at pharmacies, but price counselling does not entirely fulfill its legislative requirements. Pharmacies should provide customers with information about the prices and similarities of interchangeable medicines.

Keywords: Attitude, community pharmacy services, generic substitution, patients, pharmacies, surveys and questionnaires

Kiitokset

Kiitämme tutkimukseen osallistuneita apteekkeja kyselylomakkeiden jakamisesta ja hyvästä yhteistyöstä. Tutkimuksen on rahoittanut Kansaneläkelaitos.

Sidonnaisuudet

Ei ilmoitettuja sidonnaisuuksia.

KIRJALLISUUS

Babar ZU, Stewart J, Reddy S ym.: An evaluation of consumers' knowledge, perceptions and attitudes regarding generic medicines in Auckland. *Pharm World Sci* 32: 440-448, 2010

Després F, Forget A, Kettani F-Z, Blais L: Impact of patient reimbursement timing and patient out-of-pocket expenses on medication adherence in patients covered by private insurance plans. *J Manag Care Spec Pharm* 22: 539-547, 2016

Dohle S, Siegrist M: Cognitive and affective determinants of generic drug acceptance and use: cross-sectional and experimental findings. *Health Psychol Behav Med* 1: 5-14, 2013

Drozdowska A, Hermanowski T: Exploring the opinions and experiences of patients with generic substitution: a representative study of Polish society. *Int J Clin Pharm* 37: 68-75, 2015

Dunne S, Dunne C: What do people really think of generic medicines? A systematic review and critical appraisal of literature on stakeholder perceptions of generic drugs. *BMC Medicine* 13: 173, 2015

Dunne S, Shannon B, Dunne C, Cullen W: Patient Perception Of Generic Medicines: A Mixed-Methods Study. *Patient* 7: 177-185, 2014

Figueiras MJ, Marcelino D, Cortes MA: People's views on the level of agreement of generic medicines for different illnesses. *Pharm World Sci* 30: 2590-594, 2008

Frisk P, Rydberg T, Carlsten A, Ekedahl A: patients' experiences with generic substitution: a Swedish pharmacy survey. *J Pharm Health Serv Res* 2: 9-15, 2011

Gill L, Helkkula A, Cobelli N, White L: How do customer and pharmacist experience generic substitution? *Int J Pharm Healthc Mark* 4: 375-395, 2010

Hartikainen-Herranen K, Ahonen R: Apteekkien asiakkaiden asenteet ja kokemukset lääkevaihdoista. Kirjassa: Lääkevaihdon ensimmäinen vuosi. s. 39-52. Toim. Ahonen R, Martikainen J. Sosiaali- ja terveysturvan

katsauksia 68. Kelan tutkimusosasto, Helsinki 2005

HE 100/2008: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain ja lääkelain muuttamisesta.

HE 330/2014: Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain ja lääkelain muuttamisesta.

HE 184/2016: Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain muuttamisesta ja väliaikaisesta muuttamisesta sekä laeiksi lääkelain ja terveydenhuollon ammattihenkilöistä annetun lain muuttamisesta

Heidari P, Cross W, Crawford K: Do out-of-pocket costs affect medication adherence in adults with rheumatoid arthritis? A systematic review. *Semin Arthritis Rheum* 48: 12-21, 2018

Heikkilä R, Mäntyselkä P, Ahonen R: Do people regard cheaper medicines effective? Population based survey on public opinion of generic substitution in Finland. *Pharmacoepidemiol Drug Saf* 20: 185-191, 2011a

Heikkilä R, Mäntyselkä P, Ahonen R: Price, familiarity, and availability determine the choice of drug - a population-based survey five years after generic substitution was introduced in Finland. *BMC Clin Pharmacol* 11: 20, 2011b

Heikkilä R, Mäntyselkä P, Ahonen R: Why people refuse generic substitution: a population survey of public opinion on generic substitution in Finland. *Drugs Ther Perspect* 8: 24-26, 2012

Heikkilä R, Mäntyselkä P, Hartikainen-Herranen K, Ahonen R: Customers' and physicians' opinions of and experiences with generic substitution during the first year in Finland. *Health Policy* 82: 366-374, 2007

Håkonsen H, Eilertsen M, Borge H, Toverus E-L: Generic substitution: additional challenge for adherence in hypertensive patients? *Curr Med Res Opin.* 25(10): 2515-2521, 2009

Hämeen-Anttila K, Mäntylä A, Jyrkkä J: Väestön näkemyksiä itsehoitolääkkeistä – saatavuus, riskit ja tiedon saanti. Fimea kehittää, arvioi

ja informoi –julkaisusarja 1/2014. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Helsinki 2014

Itä-Suomen yliopisto: Yliopiston tutkimuseettisen toimikunnan ohjeet. Haettu internetistä 17.9.2018. <https://www.uef.fi/tutkimus/ohjeet-ja-lomakkeet>

Jauhonen H-M, Jyrkkä J, Koski-Pirilä A: Lääkkeiden käytön ja kustannusten kehitystä seurataan indikaattorien avulla. *SIC!* 2: 31-34, 2018

Kesselhelm AS, Gagne JJ, Franklin JM ym.: Variations in patients' perceptions and use of generic drugs: Results of national survey. *J Gen Intern Med.* 31: 609-612, 2016

Kjoenniksen I, Lindbaek M, Granas AG: Patients' attitudes towards and experiences of generic drug substitution in Norway. *Pharm World Sci* 28: 284-289, 2006

Kobayashi E, Karigome H, Sakurada T, Satoh N, Ueda S: Patients' attitudes towards generic drug substitution in Japan. *Health Policy* 99: 60-65, 2011

Lämsä E, Timonen J, Ahonen R: Pharmacy customers' experiences with electronic prescriptions: Cross-sectional survey on nationwide implementation in Finland. *J Med Internet Res.* 20: 2, 2018. DOI: 10.2196/jmir.9367

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea ja Kansaneläkelaitos: Suomen lääketilasto 2017, Helsinki 2018

Martikainen J, Kiviniemi V, Oravilahti T, Enlund H, Happonen P: Lääkkeen vaihdon kieltäminen aiheuttaa merkittäviä kustannuksia. *Suom Lääkäril* 21: 1544-1546, 2016

Milan R, Vasidialis H-M, Gontijo Guerra S, Berbiche D: Out-of-pocket costs and adherence to antihypertensive agents among older adults covered by the public drug insurance plan in Quebec. *Patient Prefer Adherence* 11: 1513-1522, 2017

Nokelainen H, Lämsä E, Ahonen R, Timonen J: Reasons for allowing and refusing generic substitution and factors determining the choice

of an interchangeable medicine: a survey among pharmacy customers in Finland. (käsikirjoitus, lähetetty BMC Health Services Research lehteen arvioitavaksi 27.6.2019, korjattu käsikirjoitus lähetetty 29.10.2019)

O'Leary A, Urher C, Lynch M ym.: Generic medicines and generic substitution: contrasting perspectives of stakeholders in Ireland. *BMC Res Notes* 8: 790, 2015

Olsson E, Kälvemark Sporrang S: Pharmacists' experiences and attitudes regarding generic drugs and generic substitution: two sides of coin. *Int J Pharm Pract* 20: 377-283, 2012

Olsson E, Svensberg K, Wallach-Kildemoes H ym.: Swedish patients' trust in the bioequivalence of interchangeable generics. What factors are important for low trust? *Pharm Pract (Granada)* 16: 1298, 2018

Paldán M: Asiakkaiden lääkevaihdoiksi – rekisteritutkimus geneerisistä substituutiosta. Erikoistyöselostus. Sosiaalifarmasian laitos, Kuopion yliopisto 2006

Quintal C, Mendes P: Underuse of generic medicines in Portugal: an empirical study on the perceptions and attitudes of patients and pharmacists. *Health Policy* 104: 61-68, 2012

Rainio R, Ahonen R, Timonen J: The content of patient counselling about interchangeable medicines and generic substitution in Finnish community pharmacies – A survey of dispensers. (käsikirjoitus, lähetetty BMC Health Services Research lehteen arvioitavaksi 11.6.2019, korjattu käsikirjoitus lähetetty 20.10.2019)

Rikala M, Enlund H, Hämeen-Anttila K, Kuoppala J: Lääkkeet, lääkekorvaukset ja hoitopäätöksiin osallistuminen – väestön näkökulma. Fimea kehittää, arvioi ja informoi –julkaisusarja 3/2016. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Helsinki 2016

Shrank WH, Cadarette SM, Cox E ym.: Is there a relationship between patient beliefs or communication about generic drugs and medication utilization? *Med Care* 47: 319-325, 2009

Silvennoinen E, Hämeen-Anttila K, Jauhonen H-M, Jyrkkä J: Lääkebarometri 2017 – Aineistonkeruu ja tutkimusseloste. Fimea kehittää, arvioi ja informoi –julkaisusarja 12/2018. Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea. Helsinki 2018

Skaltsas L, Vasileiou K: Patients' perceptions of generic drugs in Greece. Health Policy 119: 1406–1414, 2015

Tiihonen M, Heikkinen A-M, Leppänen H-M, Ahonen R: Information sources used by women in Finland who use hormonal contraceptives. Pharm World Sci 32: 66–72, 2010

Toklu HZ, Dülger GA, Hıdıroğlu S ym.: Knowledge and attitudes of the pharmacists, prescribers and patients towards generic drug use in Istanbul – Turkey. Pharm Pract 10: 199–206, 2012

Tolonen H: Towards the high quality of population health surveys. Standardization and quality control. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja A27/2005. Kansanterveyslaitos, Helsinki, 2006

Toverud EL, Røise AK, Hogstad G, Wabø I: Norwegian patients on generic antihypertensive drugs: a qualitative study of their own experiences. Eur J Clin Pharmacol 67: 33–38, 2011

Tutkimuseettinen neuvottelukunta: Humanistisen, yhteiskuntatieteellisen ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettiset periaatteet ja ehdotukset eettisen ennakoarvioinnin järjestämiseksi. Helsinki, 2009

Wong ZY, Hassali MA, Alrasheedy AA, Saleem F, Yahaya AH, Aljadhey H: Patients' beliefs about generic medicines in Malaysia. Pharmacy Practise 12: 474, 2014

World Health Organization: Medicines reimbursement policies in Europe. WHO Regional Office for Europe. Kööpenhamina, 2018

World Health Organization: Norway, Med Hist. 50: 113-117, 2006. Päivitetty 2017

Yousefi N, Mehralian G, Peiravian F, NourMohammadi S: Consumers' perception of generic substitution in Iran. Int J Clin Pharm. 37: 497–503, 2015.